

TEKENING: RUBEN L. OPPENHEIMER

TEKENING: PLANTU

Live oorlog op tv is misleidend

Oorlog leent zich niet voor *reality tv*. Beelden moeten redactioneel verwerkt worden vóór zij worden uitgezonden, meent Jan van Dijk.

We zien de oorlog in Irak nu zo'n 14 dagen live op tv. Of we van al die rechtstreekse beelden zoveel wijzer zijn geworden is de vraag. Critici menen dat zij eerder voor verwarring en foutieve berichtgeving zorgen. Optimisten hopen dat uit de ontelbare fragmenten een collage ontstaat die min of meer lijkt op de realiteit.

Op het eerste gezicht krijgen we in deze Golfoorlog meer en betere informatie dan in de vorige. We hoeven deze niet meer alleen te ontvangen via het Pentagon en CNN of de BBC. Bij nader inzien heeft de overheersing van rechtstreekse beelden en berichtgeving uit de oorlog echter een aantal negatieve effecten.

Ten eerste zorgt zij voor grote verwarring bij de redacties van de omroep en de pers en via hen bij kijkers en lezers. Tv-presentatoren onderbreken abrupt het gesprek van deskundigen in de studio om rechtstreekse beelden zonder noemenswaardig commentaar voorrang te verlenen. Zij zeggen bijvoorbeeld dat het bericht van een 'opstand in Basra' nog niet bevestigd is. Maar ondertussen is het punt

wel gemaakt. De correctie, een dag later, krijgt veel minder aandacht.

Zelfs de dagbladen laten zich hierin meeslepen. Gemiddeld drie van de zes hoofdkoppen in de Nederlandse dagbladen van de week van 25 tot en met 29 maart waren onjuist. Bijvoorbeeld: 'Umm Qasr ingenomen', 'Chemische wapenfabriek ontdekt', 'Opstand in Basra', '51e divisie geeft zich over'. Hoofdkoppen zijn vaak schreeuwerig en overdreven, maar geen volledige verzinsels. Lezers en kijkers weten dan ook vaak niet meer wat zij moeten geloven.

Een tweede effect van de live oorlog op tv is dat de media snel het slachtoffer worden van propaganda van beide partijen. Aanvankelijk waren ze dat vooral van de propaganda van de Amerikanen en de Britten, getuige de voornoemde koppen. Nu die partijen de oorlog verkeerd ingeschat lijken te hebben, valt ook de bijbehorende mediastrategie in duigen. De tactiek van schijnopenbaarheid, het inkwartieren van journalisten met een zekere vrijheid in de gecontroleerde omgeving van het front, begint nu tegen de Amerikanen en Britten te werken.

Elke tegenvaller wordt onmiddellijk gerapporteerd en door de Arabieren als overwinning geïnterpreteerd. Er zijn weinig westerse journalisten meer in Centraal-Irak en Bagdad. Het rijk is hier grotendeels overgenomen door Iraakse en andere Ara-

bische journalisten. Hun beelden dringen steeds verder door in de westerse media. Bij de naderende stadsoorlog zullen zij de afschuwelijke gevolgen laten zien. Aan de andere zijde van het front zullen de meereizende journalisten steeds strakker geregisserd en beknot worden in hun berichtgeving. Het resultaat is klassieke propa-

**Directe beelden
zonder verder iets,
zeggen niets**

ganda van twee kanten; CNN en BBC aan de ene kant en Al-Jazira aan de andere.

En derde effect is eigen aan alle *reality tv*: grenzen worden steeds verder verlegd. De beelden die we in deze oorlog te zien krijgen, zijn veel schokkender dan in alle voorgaande oorlogen. De eerste halfverbrijzelde kinderhoofdjes zijn al vertoond. Kan men iets laten zien dat nog erger is? De vraag doet op waarom de media dit doen en of een alternatief ontbreekt voor de dictatuur van *instant* nieuws. Er zijn economische drijfveren, zoals de dwang van de

concurrentie en de hoge prijs van directe verslaggeving. Correspondenten en reporters zijn zeer duur, evenals de beelden van internationale nieuwsdiensten. Die moeten terugverdiend worden. Voorts is er de technologie die *reality tv* zelfs in de verste en moeilijkste omstandigheden mogelijk maakt. Wat technisch kan moet blijkbaar ook gemaakt worden. Niet in de laatste plaats is er de nieuwsgierigheid van de kijker, die misschien een hekel heeft aan CNN maar toch even de tv aanzet voor de laatste stand in deze oorlogswedstrijd.

Directe beelden zonder commentaar zeggen niets. Onderzoek naar oorlogsverslaggeving op tv sinds de oorlog in Vietnam heeft uitgewezen dat de informatie grotendeels bepaald wordt door het commentaar bij het beeld. Zelfs zeer expressieve en emotioneel geladen beelden zoals angstig kijkende krijgsgevangenen, verminkte lijken, huilende moeders of kinderen en executies van mensen veronderstellen dat iemand de context aangeeft. Anders kunnen we ze mentaal ook niet aan. Wat is de zin hiervan? Wat gebeurt achter de camera? Onder welke omstandigheden is dit opgenomen? Iedere amateurfotograaf en videofilmer weet hoe de werkelijkheid kan worden gemanipuleerd met een camera.

Bij goede verslaggeving van oorlog worden de ruwe beelden eerst gemonteerd en van commentaar voorzien door de verslag-

gever aan het front. Vervolgens gebeurt hetzelfde door een correspondent op afstand die een breder overzicht heeft en de missers van de eerste kan corrigeren. Dan is er de eindredactie van het nieuwsmedium die alle stappen nog eens overdoet. Ten slotte is er de redactie van het programma of de krant die het nieuws overneemt om het eventueel van eigen commentaar te voorzien. Het weglaten van elk van deze tussenschakels kan ten koste gaan van de kwaliteit. Daarvoor in de plaats komt het dubieuze gehalte van instant nieuws. Goede verslaggeving kost tijd en inspanning.

De beslissing van de publieke omroep om geen ongefilterde beelden meer rechtstreeks uit te zenden is dan ook volkomen terecht. Meteen wordt deze slechts gemotiveerd met ethische argumenten: het niet willen doorgeven van al te schokkende beelden. Uit onderzoek blijkt inderdaad dat kijkers dit soort beelden erger vinden dan enge films of chirurgische operaties. En het is zonder meer aanvaardbaar om schokkende oorlogsbeelden niet uit te zenden op tijdstippen dat kinderen kijken. Toch zouden ook journalistieke criteria moeten gelden. Het gaat hier niet om (zelf)censuur, maar om betere journalistiek.

Prof.dr. J.A.G.M. van Dijk is hoogleraar communicatiewetenschap aan de Universiteit Twente.